

Monika Zgustova
La traductora dels haikus

MONIKA ZGUSTOVA

La traductora dels haikus

Galàxia Gutenberg

Publicat per
Galaxia Gutenberg, S.L.
Av. Diagonal, 361, 2n 1a
08037 Barcelona
info@galaxiagutenberg.com
www.galaxiagutenberg.com

Primera edició: març de 2026

© Monika Zgustova, 2026
© Galaxia Gutenberg, S.L., 2026

Preimpresió: Maria Garcia
Impressió i enquadernació: Romanyà-Valls
Plaça Verdaguer, 1, 08786-Capellades
Dipòsit legal: B 568-2026
ISBN: 979-13-88019-51-7

Qualsevol forma de reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només es pot realitzar amb l'autorització dels seus titulars, a banda de les excepcions previstes per la llei. Adreceu-vos a CEDRO (Centro Español de Derechos Reprográficos) si necessiteu fotocopiar o escanejar fragments d'aquesta obra (www.conlicencia.com; 91 702 19 70 / 93 272 04 45).

I

Urbana, Illinois

2016

Praga

1939

I

Al jardí, darrere de la casa, a l'horabaixa les cuques de llum dibuixaven unes línies daurades que semblaven pinzellades líquides.

–Com si ho hagués pintat un artista esbojarrat –va somriure el Danny i el seu somriure, mig perplex i mig entremaliat, va illuminar l'espai al seu voltant.

Havia vingut a veure'm després de sopar; vam decidir que prendríem un te verd perfumat de llessamí. El vaig servir en una tetera blanca que feia joc amb unes tasses blanques sense nansa. Vaig col·locar el joc de te sobre una safata de bambú.

Vam seure davant d'una tauleta sota un bedoll que ens protegia. El seu tronc blanc destacava del crepuscle cada cop més dens. Els cabells platejats del Danny flotaven en l'aire.

Va treure els cigarrets de la butxaca, però s'ho va pensar millor i de la jaqueta en va fer sortir una pipa. Tot i que, gene-

ralment, la pudor em molestava, el costum de fumar pipa del Danny em feia pensar en les pel·lícules en blanc i negre de la meva infantesa.

Vaig entrar a la casa per portar un cendrer i el vaig deixar sobre la tauleta.

Tot seguit, el Danny em va explicar un article que estava preparant. A diferència de molts americans que coneixia, el meu amic parlava en veu baixa, íntima. Després d'haver-se jubilat als setanta anys com a professor de la Facultat de Filosofia, estava escrivint un llibre extens sobre la llengua d'Aristòtil; volia culminar la seva carrera acadèmica, tot i que, no feia gaire, n'havia interromput l'escriptura per començar l'article sobre Ulisses i Penèlope del qual em volia parlar.

—Amb qui estàs, Jana, amb ell o amb ella? —va dir, amb un to juganer.

—És que estaven en guerra perquè hagi de prendre posició? —vaig contestar, amb el mateix to. Però la proposta del Danny em va fer pensar i vaig afegir—: Potser totes les parelles tenen èpoques d'intercanvi d'hostilitats, no creus?

—Bé, segurament no es pot parlar exactament d'una guerra: «intercanvi d'hostilitats» sona millor. Però la seva relació era estranya, no et sembla? —va animar-se, content de veure que el tema m'interessava.

—Sí, força estranya, ja ho crec. Entre la guerra de Troia i el viatge d'Ulisses van passar anys i panys. Dues dècades, si ho recordo bé. I mentre que ell es deixava seduir per les belles nimfes, Penèlope no cessava d'esperar-lo.

—I no sabem ben bé per què.

—Potser ja no l'esperava.

—A això em refereixo! —va exclamar, estarrufat—. Quan, al final, Ulisses torna a casa, ella no el reconeix. La veritat és que no reconeixes aquell que no esperes, no et sembla? Tu a mi sí que em reconeixes, oi?

El Danny portava el seu conjunt esportiu. Així en deia jo, per dissimular el fet que el meu amic em venia a veure amb un xandall. Però entenia que aquest home ben plantat de vuitanta anys tenia ganes de lluir un aspecte juvenil.

Penèlope sempre m'havia interessat, fins al punt que m'hi identificava una mica. La reina d'Ítaca sabia mantenir els pretendents a ratlla: els va fer creure que teixia la mortalla per al seu sogre i que no podia decidir-se per un d'ells fins que no hagués acabat la feina. De dia teixia; a la nit, d'amagat, ho desfeia. Era una dona forta; durant l'absència d'Ulisses era ella qui regnava a Ítaca.

M'hauria agradat ser com ella. Un any després de la mort del Tomáš, jo regnava a la meva casa blava amb jardí, vaig pensar somrient. I com ella, jo tampoc volia casar-me amb el meu pretendent, tot i que no tenia cap intenció de rebutjar la seva companyia lúcida i agradable.

El vent jugava amb una fulla de bedoll caiguda, com si no sabés què fer-ne. Al final es va decidir i la va posar als cabells llargs del Danny, que feien que semblés un artista.

–Amb Ulisses a casa –vaig dir–, Penèlope no era res més que una esposa qualsevol. En canvi, quan ell se'n va anar a la guerra de Troia, ella era la reina.

Parlava d'Ítaca, però també de mi mateixa. Quan vivia amb el Tomáš, ell era el centre de l'atenció de tothom, mentre que jo era la seva dona, que els seus col·laboradors trobaven poc interessant.

I vaig afegir:

–La reina d'Ítaca no perd mai la dignitat. Després d'haver estat la dona d'Ulisses no es pot casar amb el primer que vingui.

–A tu t'interessa Penèlope, a mi, més aviat, Ulisses –va dir el Danny, mentre somreia amb la delicadesa i la gentilesa que el caracteritzaven.

El vaig mirar amb un interrogant als ulls.

El Danny va continuar:

–Per a mi, Ulisses va ser el nostre contemporani. No volia anar a batallar en una època en què, per a molts homes, no es podia aprendre tant com d’una guerra. Cap experiència era tan rica, cap conformava l’home ideal com una lluita. Molts ho consideraven un honor, poder morir per la pàtria. Ulisses, en canvi, era conscient que la guerra era l’anihilació de tot i es va entestar a no participar-hi. Va intentar esquivar-la, però no va tenir sort perquè la guerra ho devora tot. I el va devorar també a ell.

–Però, Danny, digues-me: per què aquell home modern, pacífic i savi va permetre que a la seva illa es perpetués una matança? –Vaig preguntar el que des de sempre no em deixava tranquil·la.– Per què ell mateix va matar els pretendents de Penèlope si podia convidar-los a abandonar Ítaca? I si no volguessin, fer-los fora amb l’ajut dels seus?

–Una qüestió molt interessant, Jana. Personalment, tampoc entenc la lògica de la matança. Me l’explico de la manera següent: Penèlope era una grega tradicional que volia un home amb caràcter. Ulisses, que havia intentat esquivar la guerra i que va trigar deu anys a tornar a casa després que s’acabés, pel seu gust, resultava poc ferm.

–Potser Ulisses era un home indecís, vacil·lant.

–Vols dir una mena de Hamlet, potser?

Aleshores el Danny va notar alguna cosa al cap i va sacsejar els cabells. Quan la fulla li va caure a la falda, amb un somriure se la va ficar darrere l’orella com la Carmen de l’òpera, un clavell vermell.

–El Tomàs era la mateixa mena de persona –vaig deixar anar abruptament, encara que en veu baixa–: En canvi, quan calia ser flexible, s’adheria als seus principis.

El Danny va fer una ganyota suau, no volia parlar mala-

ment del meu home, que havia estat amic seu. Va preferir tornar al tema d'Ulisses.

—Penèlope no respectava Ulisses i no es moria de ganes de retrobar-s'hi, em sembla. Quan ell va tornar a Ítaca, el va menysprear més que mai. De manera que, si Ulisses volia recuperar el respecte perdut, havia de fer alguna cosa per merèixer-lo. Per això es va decidir a fer el pas que anava contra el seu caràcter i les seves conviccions: una matança.

Durant una estona, el Danny va guardar silenci i després va xiuxiuejar d'una manera entremaliada:

—I què va passar a continuació, què diries?

—Saps, Danny?, jo diria que Penèlope es trobava molt a gust com una reina poderosa. I quan, després de la matança dels pretendents, ella i Ulisses es van repartir les àrees d'influència, com en diríem avui, ella li va proposar continuar sent reina. Si me'n recordo bé, Homer en parla molt dissimuladament en els seus hexàmetres elegants.

En silenci, a poc a poc, bevíem el te.

Aleshores el Danny es va inclinar cap a mi i em va agafar la mà.

Instantàniament vaig deixar de pensar en Penèlope i Ulisses perquè calia reaccionar. El Danny, un gran amic i company de facultat del Tomáš, després de la seva mort, l'any passat, va començar a fer-me la cort. Em sentia afalagada, però no podia acceptar-ho. Des del moment que, fa mig segle, a Praga, vaig llegir l'*Odissea* com a part dels meus estudis de Clàssiques, sabia que el meu ideal de dona era Penèlope. I la reina d'Ítaca va tenir només un marit: va ser al seu costat fins que els cabells se li van tornar blancs. Com els meus i els del Tomáš, tot i que els meus, fins i tot després de la setantena, es conservaven més rossos que blancs.

Tanmateix, no volia ofendre el Danny, tan sensible, tan fi. Vaig apartar la mà per servir més te. Després vaig allunyar la

meva cadira una mica més de la seva. Sabia que havia d'imposar-me a la situació, impedir que el Danny tingués temps de fer-me una proposició. Segur que, després de la mort de la seva dona, voldria passar l'última part de la vida amb una altra dona. I haver pensat en mi era natural: feia anys que érem amics, aliats, conxorxats.

Però, què calia fer per impedir la seva proposició?

Parlar, parlar pels descosits, parlar sempre, se'm va acudir. El silenci podria crear l'espai i l'ocasió per a la intimitat. Xahrazad va salvar la vida contant històries. Jo no tenia al meu costat un rei tirà, sinó un pretendent. I no estava salvant la meua vida, sinó la nostra amistat.

–Quina experiència ha estat la més preciosa de la teua vida, Danny, te'n recordes? –Vaig preguntar-li ràpidament la primera cosa que se'm va acudir.

Va somriure com algú que està a punt d'emprendre una tasca agradable. Quan va començar, em pensava que la seva vida no m'interessaria, però el Danny era un bon narrador i aviat vaig quedar immersa en la seva història. A més a més, notava que, efectivament, cada frase, cada paraula que deia, teixia entre nosaltres una fina paret que em protegia.

El Danny, que, com jo, havia estudiat Clàssiques a més a més de Filosofia, va posar a l'empresa familiar un nom derivat del viatge d'Ulisses. El nom va tenir un èxit enorme, com l'empresa, que fabricava maletes i que es va convertir en una de les marques més prestigioses del món. En acabar els estudis, el pare va organitzar per al Danny una celebració amb centenars de convidats, companys i companyes de negocis que es van presentar amb frac i vestits de nit. En aquella festa, davant de tothom, va traspasar al fill una quarta part de l'empresa que havia creat; així, el fill es convertia en un home extremament ric. Va ser una experiència meravellosa: la confiança que el pare dipositava en el fill i l'admiració dels convidats.

Tanmateix, amb el temps, al Danny li va resultar tediós dedicar-se plenament als negocis i a les finances, de manera que, amb el permís del pare, va vendre la seva part, va invertir els diners en borsa i començà a dedicar-se de manera professional al que fins aleshores havia estat el seu hobby: la filosofia. Al cap d'uns quants anys, el Danny es va convertir en catedràtic a la nostra universitat. Des d'aleshores, cada dia dedicava entre dues i tres hores a les transaccions financeres a la borsa. D'aquesta manera, els seus diners anaven adquirint un valor infinitament més alt.

Mai no m'hauria imaginat que el Danny fos tan ric. La sorpresa va ser tan gran que el vaig mirar amb uns ulls oberts de bat a bat. Mai no havia conegut ningú que posseís un tresor com el de la cova d'Alí Babà. Mentre el Danny m'explicava la seva història, no podia deixar de recordar la nostra misèria durant els primers mesos d'exili als Estats Units.

El Danny es devia explicar la meua malenconia sobtada d'una altra manera, perquè em va acariciar l'espatlla, amb tendresa, somrient. Quedava clar que volia aprofitar el meu silenci per demanar-me matrimoni.

Per avançar-m'hi, vaig dissimular el meu espant amb una amistosa coqueteria. Vaig dir de pressa:

—No vols que t'expliqui algunes històries de la meua vida, Danny?

Aquesta vegada no li vaig apartar la mà perquè se n'hauria adonat. Em vaig limitar a gesticular mentre narrava la meua història i, així, la palma del Danny va lliscar pel dors de la meua mà amb tota naturalitat. Aleshores vaig bastir entre nosaltres un cafè modernista de Praga, ple de veus, de converses, de la dringadissa dels coberts, les tasses i les copes, de rialles i de l'olor dels licors, dels pastissos i dels perfums...

Vaig començar parlant de la mare, l'Eliška, i l'època que va precedir el meu naixement. Com que no volia que el meu oient es perdés, vaig fer un esforç per reconstruir plàsticament els fets.

–M'ho aniré projectant en la densa foscor del teu jardí, Jana –va dir el Danny.

–A començaments de la tardor del 1939, un grup de joves seia en una de les tauletes d'un ampli cafè de sostre alt estucat, ple de fum i converses vives.

El Danny no havia estat mai a Praga i per això, segons em va dir, farciria la imatge amb el Café de Flore de París.

–No, Danny, t'has d'imaginar el cafè modernista on anaven la mare, el pare i els seus amics. Si més no intenta visualitzar un cafè vienès amb un pianista, no aniràs tan desencaminat.

Tot i que el Danny havia viatjat molt, no ho veia gens clar i negava amb el cap. Era evident que continuava aferrat al seu cafè parisenc.

Jo vaig prosseguir.

En una tauleta de marbre, hi seien, frec a frec, quatre joves que, en veu baixa, discutien de política. La guerra estava a punt d'esclatar i mentre uns creien que els esdeveniments sobrepassarien aviat els límits d'un assumpte local, els altres opinaven que, havent passat només vint anys, ningú no voldria tornar a la guerra.

Llavors va entrar una joveneta rossa amb un vestit d'estiu elegant. Va buscar amb la mirada a banda i banda del local ple de fum, i els rínxols de la mitja cabellera li voleiaven per

sobre les orelles. Els caps dels clients del cafè es van alçar i girar en la seva direcció: era un espectacle. La noia es va passejar entremig de les taules, embolcallades en el fum i la penombra, fins que va descobrir que, des d'una tauleta, li feien senyals. Sense somriure, es va dirigir cap als joves, que es van aixecar i, l'un darrere l'altre, li van fer un petó a la galta que sense interès els parava. Després, la noia rossa es va asseure entre ells.

El František, un jove advocat de nas aguilenc i ulls bondadosos, estava tan sumit en el tema que va continuar parlant com si no la veiés:

–I on són els jueus de Praga? Del meu edifici se'n va esfumar primer un grup, després un altre i ara ja en van quatre. Algú de vosaltres en sap res?

Un grassonet amb la clenxa al mig, l'Otto, va assentir amb el cap mentre que el Max, de cabells foscos i estatura fràgil, se'ls mirava amb cara d'espant.

La noia va fer una ullada ràpida al František i es va girar cap a la resta:

–Uf, quina gana! Prenem alguna cosa? Hi serveixen menjar, aquí? –va dir, amb un to fastiguejat que contrastava amb la seva aparença fresca de collegiala.

Mentre ella s'acomodava amb fatiga a la cadira i s'apartava amb gest lènguid el serrell, el František va continuar:

–El meu germà fa secundària i veu que entre els estudiants passa el mateix: alguns companys jueus de cop i volta han deixat d'assistir a classe. Un dia va preguntar què passava, però el professor, el seu preferit, de seguida va canviar de tema.

Un ros guapot i de cabells arrissats es va arrambar suauement a la noia:

–Hi tenen de tot, aquí –li va respondre–. Cambrer, què hi ha per picar?

El cambrer, una garsa voladora, es va aturar i els va recitar d'una tirada gairebé tota la carta. La colla de joves va esclafir a riure i la garsa va marxar, foragitada.

–Algú recorda alguna cosa del que ha dit?

–Ostres i caviar –va dir l'Otto.

–Canapès i rotllet de pernil amb crema de rave –recordava el gràcil Max.

–Què prendràs, Eliška? –va preguntar el ros, que semblava un d'aquells àngels amb trompeta dels quadres renaixentistes. Per als amics era l'Àngel, molts no sabien ni com es deia.

–Canapès. Un de llamàntol, un altre amb caviar i també un de formatge. Francès.

–I per beure?

–Què beveu vosaltres, combinats? Jo prendria xampany.

–Una ampolla de xampany per a l'Eliška!

–Però que sigui brut i ben fresc; si no, no me'l beuré. Ah, i si no és francès me'n vaig; el txec sembla pixum.

–No estem d'humor avui, oi, Eli? –va dir el František, interrompent el seu debat; tenia una cabellera negra que li contrastava amb els ulls, d'un to blau gris.

–Estic rebentada –va respondre l'Eliška, mirant com el cambrer cobria la taula amb unes estovalles blanques, hi parava les copes per al xampany i, tot seguit, obria una ampolla de Veuve Clicquot–. Vinc directa de la feina. Avui no he parat.

–Vas de pel·lícula en pel·lícula, pobrissona –va dir el ros, acariciant-li la galta.

–Doncs sí... –va fer ella, mecànicament.

De fet, pensava que no venia de cap rodatge. Venia de la fàbrica de sabó, on l'havien recol·locat els alemanys després d'ocupar el país feia uns mesos. Li havien espatllat la carrera. Encara que fos de manera temporal necessitava trobar un padrí, es deia, dia sí dia també, un contacte que l'ajudés a tornar

al cinema... Havia començat a treballar en una fàbrica dels afores de Praga sense haver completat la secundària. I va ser precisament allà on un bon dia la va descobrir un director: bufava l'escuma del sabó amb un tub de vidre i en feia sortir tot de bombolles de colors irisats que se li acomodaven sobre els rínxols rossos. Segons deia el director, la imatge l'havia fascinat i la va posar en una pel·lícula, i a ella, de prova, li va oferir un petit paper. La jove va superar la prova i va rebre un segon paper: de diabló jove que entabanava senyors grans. El públic estava ansiós de cares noves. Però, llavors, els alemanys l'havien tornat a la fàbrica. Els seus amics no en sabien res, que hagués deixat de fer cine. I ella temia que, després de la guerra, ja ningú s'hi fixaria; la feina l'hauria envellit i demacrat.

—I per què no deixes algunes pel·lícules, Eliška? —va preguntar el Max, tot seriós.

Efectivament, els amics no sabien res de la seva misèria i es creien que estava rebotada de treballar com a actriu, va constatar amb alleujament.

—Té unes ambicions enormes, oi, Eli? —va dir, rient, l'Otto.

—Vol que l'admirin.

—Que tot el món se n'enamori.

El František i el Max s'havien quedat callats.

—És una presumida, nois; necessita diners per guarnir-se. Mireu-la, és tot un paó! Pentinada a l'última moda, igual que el vestit que duu. A quina modista vas? —li va preguntar el ros, magrejant-li la jaqueta, la brusa.

—A la Podolská, tros d'ase, on vols que vagi! —el va tallar l'Otto.

L'Eliška va assentir, però amb tristor i fatiga. «Si sabéssiu...».

—I quins famosos hi has trobat? —va preguntar el Max, interrompent el seu silenci meditatiu.

–Hi anava la Hana Benešová... –va comentar, lènguidament, ella.

–Et refereixes a la dona del president Beneš? –va saltar l’Otto, sorprès del nivell de costura en què es movia la seva companya de cafè.

–Sí, és clar. I també hi trobo l’Adina Mandlová o...

–L’Adina! Sabíeu que s’ha intentat suïcidar? –va dir el František.

–Mira que ets burro, Franta! Ho sap tothom, de les actrius se sap tot... I passa’m l’ampolla de xampany o posa-me’n.

El cambrer es va afanyar a venir i va omplir la copa de la noia i després la dels altres.

–Em sembla que l’Adina s’ha passat al bàndol dels nazis... –va dir el Max, sospirant profundament.

–Tu no la coneixes, així que no me la toquis. L’Adina, per si no ho sabies, és el meu model. Va passar una temporada en un entorn humil.

–Eli, el Max té raó, l’Adina s’ha passat als nazis. Això cap de nosaltres no ho toleraria –va dir el František.

–D’acord, no ho toleraria. Però tu, Franta, val més que callis, no estàs en condicions de dir res.

El František es va posar vermell.

L’angelet de la trompeta es va posar les mans al cap:

–Però de què vas, tu, guapa? El František és l’home més recte del món, així que no ens el critiquis! –I va recolzar el cap arrissat a l’espatlla de la noia, murmurant-li juganerament a cau d’orella: –Què t’ha fet el Franta? Vols que li pegui?

–Tu? –va fer ella, amb una ganyota i esclafint a riure.

–Si vols, almenys el puc escridassar... –va dir ell, llepant-li el coll i aferrant-li la cuixa sota la taula.

L’atenció de l’Eliška, tanmateix, estava reservada en exclusiva als canapès i al xampany.

L'angelet va desplaçar el palmell de la mà més i més amunt fins a acariciar-li el baix ventre i les calces. L'Eliška, però, no va reaccionar, com si no sentís res.

–Com t'agrada més –va insistir ell, llepant-li l'orella.

L'Eliška va respondre amb desgana, sense ni tan sols preocupar-se d'abaixar la veu:

–Ara ja me la rebufa. No cal que t'hi esforcis, Àngel.

L'angelet la va escutar amb la mirada, però la noia no reaccionava.

–De veritat t'és igual? –va preguntar, redoblant el seu afany.

–De veritat. M'han fet un bombo, saps...

El jove en aquest moment es va refredar.

–Ho dius de debò?

–Sí, pregunta-ho al Franta.

L'angelet tornava a tenir les dues mans a les estovalles i quan va brindar amb la noia li va preguntar en to amistós, sense coqueteria:

–De quant estàs?

–De tres mesos, més o menys.

–I et fa il·lusió?

–Ets boig o què? Quina pregunta més estúpida! Com vols que em faci il·lusió tenir panxa i semblar un sac de patates i després ser una mare colrada qualsevol en lloc d'actriu?

L'Àngel li va acaronar fraternalment el rostre, però ella, sulfurada com estava, ni se'n va adonar.

–I si vols saber on va passar, doncs a la fàbrica. En l'escuma de sabó –va escopir, en veu alta.

El František, que s'havia tornat a posar a vermell, la va mirar i va dir:

–Si us plau, Eliška, cal que ho anunciïs amb bombo i platerets?

–Tu hauries preferit que m’ho guardés, oi, pervertit astut?
Ets un cas, Franta! –va replicar ella, fastiguejada.

El ros rinxolat s’havia acabat de refredar i va dirigir l’atenció a aquells que discutien el destí dels jueus de Praga.

L’Eliška feia girar la copa als dits i amb veu ronca i disgustada va entonar:

–Serà una criatura sorgida de l’escuma i les bombolles de sabó!